

Metoda Kemperl, Ljubljana
GAŠPER IGNAC MAUHER –
NOVO IME MED SPODNJEŠTAJERSKIMI
BAROČNIMI KIPARJI

Ko je Sergej Vrišer leta 1963 pripravil pregled baročnega kiparstva na slovenskem Štajerskem, je med drugim zapisal tudi svoja opažanja o kiparski delavnici, ki je delovala med leti 1750 in 1770 ob Savinji in Savi. Delavnici, ki jo je poimenoval »posavsko laška kiparska skupina«, je pripisal glavni oltar v župnijski cerkvi sv. Martina v Laškem, glavni oltar v župnijski cerkvi sv. Miklavža nad Laškim, glavni (1762) in stranski oltar sv. Treh kraljev v cerkvi sv. Štefana v Turju, glavni oltar v cerkvi sv. Petra nad Laškim, oltar sv. Notburge v cerkvi sv. Mohorja na Sremiču (ok. 1750) in stranski oltar sv. Primoža in Felicijana v cerkvi sv. Marka v Trbovljah. Domneval je, da bi bil lahko center te skupine v Laškem, Sevnici ali Brestanici, delavnica pa naj bi se v sedemdesetih letih nadaljevala z Antonom Ivškom, kiparjem in mizarjem v Laškem.¹ Ko se je kasneje Sergej Vrišer lotil še preučevanja baročnega kiparstva na ozemlju nekdanje Kranjske, je opazil, da je del te delavnice še mnogo več in da segajo tudi v notranjost Dolenjske, zato je domneval, da bi sedež te delavnice lahko iskali tudi v Novem mestu, Metliki ali v Krškem, delavnico pa poimenoval »dolenjsko posavska«.² Tako se je opus delavnice zelo razširil, za najzgodnejše delo pa velja kamniti kip Brezmadežne iz 1726. leta, ki je prvotno stal na prostem v Sevnici, sedaj pa je hranjen v tamkajšnji župnijski cerkvi. Delavnici so pripisani še vsi trije oltarji v cerkvi sv. Nikolaja na Otoku (Drama) pri Šentjerneju iz leta 1743, glavni oltar v Marijini župnijski cerkvi v Vinici iz ok. 1750, oltar sv. Apolonije v cerkvi sv. Marjete na Libni nad Vidmom, prenosni Marijin kip v Marijini samostanski cerkvi v Olimju, dva kipa v Mariborskem pokrajinskem muzeju, ki izvirata iz cerkve sv. Križa pri Rogaški Slatini, oltarji in prižnica v cerkvi Žalostne matere božje v Treh farah pri Metliki, vsi trije oltarji v župnijski cerkvi sv.

¹ Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1963, pp. 133–135, 150.

² Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo v osrednji Sloveniji*, Ljubljana 1976, pp. 86–93, 216, 217.

Nikolaja v Metliki, vsi trije oltarji in prižnica v cerkvi sv. Tomaža v Zagradu pri Škocjanu, prižnica v Marijini cerkvi na Žežlju, dva kipa v župnijski cerkvi sv. Ruperta v Šentrupertu, kip sv. Jožefa v nekdanji samostanski cerkvi v Kostanjevici na Krki, stranska oltarja v cerkvi Žalostne matere božje na Žalostni gori pri Mokronogu, vsi trije oltarji v cerkvi sv. Neže v Knežji vasi pri Dobrničju, dva kipa na glavnem oltarju v cerkvi sv. Križa v Logu pri Boštanju, Marijin kip v Marijini cerkvi v Stopnem, glavni oltar v cerkvi sv. Frančiška Ksaverja v Dolenji Stari vasi, stranska oltarja v cerkvi sv. Lovrenca na Gori pri Krškem, štirje kipi v cerkvi sv. Marjete v Jurni vasi pri Novem mestu, stranska oltarja in prižnica v Marijini cerkvi nad Mokronogom in vsi trije oltarji v Marijini cerkvi v Vojni vasi pri Metliki.

Za to delavnico so značilna lutkasta obličja svetnic in putov, neizraziti obrazni izrazi, okorna drža telesa brez kontraposta ter vihrajče oblačilo s šablonsko izdelanim ogrinjalom, ki plapolja čez skrčeno koleno. Oltarna arhitektura je ponavadi stebriščnega tipa z malo dekoracije, ki je največkrat še predrokokojska (trakasta in mrežasta ornamentika). Delavnica je bila izredno dejavna in vodilna desetletja pred in po sredini 18. stoletja v Posavju in na Dolenjskem.

Kot je poudaril že Sergej Vrišer,³ se vsa ta pripisana dela po kvaliteti kar precej razlikujejo, kot se razlikujejo tudi koncepti oltarnih nastavkov, tako da je v delavnici gotovo delalo več kiparjev. Sergej Vrišer je tudi zapisal, da v skupini oltarjev morda izstopa glavni oltar v župnijski cerkvi v Laškem, ker imajo svetniki na obrazih bolj individualne izraze.⁴

Kdo vse je v tej kiparski delavnici sodeloval ter v kakšnih razmerjih so bili mojstri, nam bodo arhivski dokumenti morda razkrili kdaj v prihodnosti. Iz potrdila, ki ga hranijo v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu (Steiermärkisches Landesarchiv), pa je razvidno, da je avtor glavnega oltarja sv. Martina v župnijski cerkvi v Laškem Gašper Ignac Mauher.⁵ Kipar iz Krškega je namreč 19. maja leta 1765 podpisal potrdilo o popolnem plačilu za izdelavo tega oltarja. Mauher je zanj

³ VRIŠER 1963, cit. n. 1, p. 135; VRIŠER 1976, cit. n. 2, p. 91.

⁴ VRIŠER 1963, cit. n. 1, p. 135.

⁵ Steiermärkisches Landesarchiv (STLA), Geistliche Stiftungsakten (GS), 504/II., Nr. 14; cf. Priloga 1.

GRADIVO

1. Glavni oltar v župnijski cerkvi sv. Martina v Laškem, 1758/59, INDOK Center, Ministrstvo za kulturo, avtor Gorjup 1977

dobil 400 goldinarjev: leta 1758 mu je župnik plačal 50 goldinarjev, naslednje leto predstojnik ceha Jožef Tušek 100, pri postavitvi oltarja je od župnika dobil še 200, leta 1762 pa od Tuška še 50 goldinarjev. Za mizarska dela pri oltarju so 28. oktobra 1763 mizarju v Laškem, Jako-

2. Glavni oltar v župnijski cerkvi sv. Martina v Laškem, 1758/59, detajl, avtor Podkrižnik 2005

bu Esigu, plačali 306 goldinarjev.⁶ Za poslikavo oltarja so se z Janezom Jurijem Petrošnikom, slikarjem in meščanom v Celju, začeli dogovarjati šele leta 1768. Kdaj natančno je mojster delo opravil, ni znano, kajti da je za delo prejel 1200 goldinarjev, je s podpisom potrdil šele leta 1797.⁷ Leta 1765 so plačali tudi brestaniškemu slikarju Jožefu Clausu, ki je za isti oltar naslikal Brezmadežno.⁸

Oltar stebriščnega tipa zavzema celotno vzhodno steno prezbiterija in tvori oltarni obhod. Vertikalno je razdeljen na pet osi, ki so vse konkavno usločene in med seboj ločene s kompozitnimi stebri, ki stojijo na visokih podstavkih. Osrednja os z glavno nišo je najširša. V niši stoji kip sv. Martina, delo Antona Ivška iz 1817.⁹ Poleg na podstavkih stojita sv. Peter in sv. Pavel. V stranskih nišah med stebroma stojita kipa sv. Mateja in sv. Janeza Evangelista, na zunanjih, najožjih par-

⁶ STLA, GS, 504/II., Nr. 14.

⁷ STLA, GS, 504/II., Nr. 14; cf. Priloga 2.

⁸ STLA, GS, 504/II., Nr. 14; cf. Priloga 3; Slikar se še naprej izmika slogovni opredelitvi (cf. Barbara MUROVEC, Poslikava cerkve sv. Roka nad Šmarjem pri Jelšah, *Acta Historiae Artis Slovenica*, VI, 2001, pp. 115, 116), saj tudi ta slika trenutno ni v razvidu.

⁹ VRIŠER 1963, cit. n. 1, p. 158.

tijah, pa sv. Luka in sv. Marko. Stebre povezuje razgibano ogredje, ki je nad glavno nišo prekinjeno. Nad njim se v vsej širini dviga atika, ki je zgoraj zaključena z lambrekinastim baldahinom, ob straneh pa z volutama. V atični niši je Vstali Kristus, na podstavkih pa štirje cerkveni očetje in klečča efeba. Skromna zgodnjorokokojska dekoracija se omejuje na kartuši nad zunanjima evangelistoma, glavno nišo in atiko, kjer je okrašen okvir niše ter partija proti volutama, na atiki pa stojijo tudi vaze s cvetjem. Plastike svetnikov so precej toge, enoličnih kretenj in izrazov. Spodnja draperija jim v debelih gubah pada po telesu, zgornja ogrinjala pa se lepijo na koleno pokrčene noge.¹⁰

Ob primerjavi kvalitete izdelave nastavka in kipov glavnega oltarja v Laškem z ostalimi deli, pripisanimi »dolenjsko posavski delavnici«, je prav verjetna domneva, da je bil Mauher tudi vodja te delavnice. Bil pa je tudi precej premožen, saj je bil leta 1752 lastnik kar dveh hiš v Krškem.¹¹ Prva je bila zidana, tista poleg nje, ki jo je morda kupil zaradi razširitve dejavnosti, pa lesena kajža. Izmed 110 hiš, ki so stale v Krškem, je bilo v tistem času le 23 zidanih ali napol zidanih. Mauherjeva je veljala 8 goldinarjev, leta 1752 pa je bilo bolje ocenjenih le 14 hiš, med drugim v lasti kramarjev, mesarja, upraviteljev gospoščin, cesarja in cerkve. Mauherjev someščan v Krškem je bil tudi slikar Anton Gabrič, ki se je leta 1762 podpisal na glavni oltar Marijine župnijske cerkve na Dobju pri Planini,¹² istega leta pa je najverjetneje poslikal tudi »dolenjsko posavski delavnici« pripisan glavni oltar v cerkvi sv. Miklavža nad Laškim.¹³ Njegova hiša je bila prav tako vredna 8 goldinarjev, saj je imela vrt, vendar je bila lesena.¹⁴

V razpravi o štajerski baročni plastiki leta 1963 je Sergej Vrišer opozoril na nekatere slogovne sorodnosti med deli »dolenjsko

¹⁰ Neorenesančen tabernakelj je delo Janeza Rangusa iz leta 1847.

¹¹ Arhiv Republike Slovenije (ARS), Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, N 239, No. 7, 13. 6. 1752; No. 3, 3. 1. 1749. Za prijazno posredovani podatek se zahvaljujem doc. dr. Borisu Golcu.

¹² Ignaz OROŽEN, *Das Bisthum und Diözese Lavant. VI. Das Dekanat Drachenburg*, Marburg 1887, str. 274.

¹³ Napis na zadnji strani oltarja: A.G. 1762 pinxit (Jože CURK, *Topografsko gradivo IX. Sakralni spomeniki na območju občine Laško, Celje* 1967, p. 57).

¹⁴ ARS, Terezijanski kataster za Kranjsko, RDA, N 239, No. 7, 13. 6. 1752; No. 3, 3. 1. 1749.

posavske« delavnice in deli laškega mizarja in kiparja Antona Ivška (dok. med 1773 in 1817) in domneval, da je nadaljeval njeno delo.¹⁵ Na nek način to vsekakor drži. Ne le da je Ivšek leta 1817 dopolnil Mauherjev oltar v laškem z glavno figuro sv. Martina, prevzel je celo mizarško delavnico mojstra Jakoba Esiga, ki je z Mauherjem sodeloval pri izdelavi tega oltarja. Dne 8. februarja 1773. leta se je namreč Anton Ivšek poročil z Ano, Esigovo hčerjo.¹⁶ Slikar Janez Jurij Petrošnik, ki je sicer zlatil tudi Ferdinandu Gallu pripisane oltarje (Ksaverijev oltar v cerkvi sv. Miklavža nad Dobrno iz leta 1770, glavni oltar cerkve sv. Duha v Celju iz ok. 1760–70),¹⁷ pa je s slikama opremil atiki stranskih oltarjev v župnijski cerkvi sv. Miklavža nad Laškim. Oltarja sta dokumentirani deli Antonovega sina Karla Ivška iz 1795.¹⁸ Delavniške povezave so bile torej precej bolj zapletene, kot se kažejo na prvi pogled.

Krško, ki je do sedaj veljalo za precej skromno umetnostno središče,¹⁹ bi se nam s poglobljenim študijem Mauherjevega opusa lahko pokazalo v povsem novi luči kot center močne poznobaročne kiparske produkcije, katere dela najdemo na obeh straneh reke Save.

Priloga 1

Quittung

Pr: 400 fl: Sage Vier hundert gulden, so ich nach benander von dem heiligen Martini Altar in der haubt PfarrKirchen zu Tüffer empfangen habe, Alß Erstl: 758 zum paargelt von Ihro hochwurd. herrn haubt Pfarrer Seel: 50 fl: Mehr 759 von dem herrn Joseph Tüscheckh alß Zechmaister 100 fl: Mehr bey aufsetzung des Altars von Ihro Hochwürden Herrn haubt Pfarrer Seel: 200 fl: Mehr 762 von dem herrn Joseph Tüscheckh als Zechmaister 50 fl: so zusammen macht 400 fl: so ich Pahr empfangen habe.

Bey dem vergleich des hohen altars, ist mir versprochen worden dass Lindenholz zu Meiner bilthauer arbeits, in bey seyn Ihro hochwürden herrn haubt Pfarrer Seel: herrn Joseph Tüscheckh alß Zechmaister, hl: Marckh Sindico, hl:

¹⁵ VRIŠER 1963, cit. n. 1, p. 135.

¹⁶ Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na slovenskem Štajerskem*, Ljubljana 1992, p. 217.

¹⁷ VRIŠER 1963, cit. n. 1, p. 153.

¹⁸ VRIŠER 1992, cit. n. 16, p. 218.

¹⁹ Emilijan CEVC, Kulturni spomeniki v Krškem in bližnji okolici, *Krško skozi čas. Zbornik ob 500-letnici mesta*, Krško 1977, pp. 165, 193.

G R A D I V O

Joseph Pristouez Pfarhoff. schreiber, weill mir ein grosser abbruch von Meinen begehern geschafen, weillen aber der hl: Zechmaister mit dem lindt holz hat mich auf Kommen Können, so hat derstelbe unß anpfohlen zu kauffen, und versprochen daß mir daß außgelegte alles guet gemacht wird, wie auch ist mir versprochen worden dem Linden baum zu zerhauen, habe aber alles selbsten bezahlen Müesten, vor. 3. Linden baumer, und daß hauen, setze in außstand 12 fl: welche mir nach gurt zu Machen schuldig stön, daß obgemelte gelt habe Pahr empfangen 400 fl: welches bezeigt Meine Eigene hand under schrift und förderung actum Sodeßgihoff bey gurckfeld den 19th May 765
Caspar Ignaty Maucher
bildthauer alda

(Steiermärkisches Landesarchiv, Geistliche Stiftungsakten, 504/II., Nr. 14)

Priloga 2

Ich Endl. Unterschribener Atestire

Das ich mit herrn haupt Pfarrer zu tiffer, mit wissen der H. Hohenbrobst, verfassung des hochaltars, vor tausent zweöhundert gulden, sage 1200 fl: a cordiret hab, wekh und dissen ist mein Namens unterschrift und Petschatt fertigen, Pfahrhoff tifer des 12. Marty 797

Johan Georg Petroshnig
burg. Maller in Cilli

(Steiermärkisches Landesarchiv, Geistliche Stiftungsakten, 504/II., Nr. 14)

Priloga 3

Quittung

Das ich Endt Gefärtigter Vor dem Neō Auffgeßetzten Altar St: Martini in den landtfürstl: Markht tüffer daßelbstiger Haupt-Pfarr Kürchen ein bildt unserlieben frauen Unbeflächte Empfängnuß gemahlen Vergleichener Maasßen pr. Siben und Zwanzig Gulden 30 Xr t: w: Soliches Geldt auch paar und richtig auß handten Ihro Hochwürden herrnn hauptpfarrer Adam Ignatō Marinz empfangen und Völlig bezalt worden bin bescheine mit eigener handt undt Unterschrüfft ut Supra.

Markt Reichenburg
den 25. Apprill 1765
Joon Joseph Claus
Mahler alda

UDK 73"17" : 929 Mauher I.

**GAŠPER IGNAC (CASPAR IGNATIUS) MAUHER –
EIN NEUER NAME UNTER DEN SÜDSTEIRISCHEN
BAROCKBILDHAUERN**

Die Urkunden im Steiermärkischen Landesarchiv in Graz enthüllen den Namen des Bildhauers aus der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, der in der slowenischen Fachliteratur bisher unter dem Notnamen „dolenjsko-posavski mojster“ („Meister von Unterkrain und Save-Gebiet“) bekannt war. Der Autor des Hochaltars der Pfarrkirche des hl. Martin in Laško (Tüffer) in der Untersteiermark, der in den Jahren 1758 und 1759 entstand, ist nämlich Gašper Ignac Mauher, Bildhauer in Krško (Gurkfeld). Bei der Aufstellung des Altars half ihm Jakob Esig, Schreiner in Laško. Die Schnitzereien wurden vom Maler Janez Jurij Petrošnik in Celje (Cilli) gefasst, das Altarblatt mit der Unbefleckten Muttergottes, das sich leider nicht erhalten hat, trug der Maler Jožef Claus aus Brestanica (Reichenburg) bei. Mit weiteren Untersuchungen zu Mauhers Werk würde sich die Stadt Krško in einem ganz neuen Licht als Zentrum einer starken spätbarocken bildhauerischen Produktion präsentieren, deren Arbeiten auf beiden Seiten des Save Flusses zu finden sind.

Abbildungen:

1. *Pfarrkirche des hl. Martin in Laško*, Hochaltar, 1758/59, INDOK Center, Ministrstvo za kulturo (Photo Gorjup, 1977)
2. *Pfarrkirche des hl. Martin in Laško*, Hochaltar, 1758/59, Ausschnitt (Photo Podkrižnik, 2005)

(Steiermärkisches Landesarchiv, Geistliche Stiftungsakten, 504/II., Nr. 14)